

УДК 796.071

**ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ
ТА ЇЇ ВІДМІННОСТІ ВІД АМЕРИКАНСЬКОЇ****Неоніла НЕРОДА***Львівський державний університет фізичної культури, м. Львів, Україна,
e-mail: neonila290881@gmail.com*

Анотація. У статті визначено, що вдосконалення організаційної структури українського професійного спорту потребує пошуку нових моделей його функціонування, враховуючи світовий досвід, зокрема досвід США і країн Європи. Європейська модель професійного спорту, на відміну від американської, характеризується відсутністю чіткого поділу між аматорським і професійним спортом; спортивно-комерційним напрямом розвитку; особливостями в організаційній структурі професійних ліг і регулюванні спортивної конкуренції; суттєвішою інтернаціоналізацією європейського професійного спорту.

Ключові слова: професійний спорт, організаційні моделі спорту, професійні ліги.

**ХАРАКТЕРИСТИКА ЕВРОПЕЙСКОЙ
МОДЕЛИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО
СПОРТА И ЕЁ ОТЛИЧИЯ
ОТ АМЕРИКАНСКОЙ****Неоніла НЕРОДА***Львовский государственный университет
физической культуры, г. Львов, Украина,
e-mail: neonila290881@gmail.com*

Аннотация. В статье определено, что совершенствование организационной структуры профессионального спорта Украины требует поиска новых моделей его функционирования, учитывая мировой опыт, в частности опыт США и стран Европы. Европейская модель профессионального спорта, в отличие от американской, характеризуется отсутствием четкого разделения между любительским и профессиональным спортом; спортивно-коммерческим направлением развития; особенностями в организационной структуре профессиональных лиг и регулировании спортивной конкуренции; существенной интернационализацией европейского профессионального спорта.

Ключевые слова: профессиональный спорт, организационные модели спорта, профессиональные лиги.

**PROFESSIONAL SPORTS EUROPEAN
MODEL CHARACTERISTIC
AND DIFFERENCES FROM AMERICAN****Neonila NERODA***Lviv State University of Physical Culture, Lviv,
Ukraine, e-mail: neonila290881@gmail.com*

Abstract. It has been determined in the article that the improvement of the organizational structure of professional sports of Ukraine, requires a search for new models of its operation, taking into account international experience, particularly the experience of the US and European countries. The European model of professional sport, unlike the US, is characterized by the absence of a clear division between amateur and professional sports; sports-commercial direction of development; features in the organizational structure of professional sports leagues and regulating competition; significant internationalization of European professional sports.

Keywords: professional sport, organizational sport models, professional leagues.

Постановка проблеми. Розвиток професійного спорту в різних країнах світу визначається певними чинниками, серед яких можна виокремити особливості правового і економічного регулювання, історичні особливості розвитку країни, регіону і навіть міста, особливості місцевого населення. Дія цих факторів дає змогу вирізнити три моделі функціонування професійного спорту у світі, а саме: американську, європейську та азійсько-латиноамериканську [1, 3].

Виступи спортсменів України на міжнародних змаганнях різного рівня, зокрема в професійних клубах Північної Америки і Європи, свідчать про історично обумовлену ефективну систему підготовки спортсменів. Проте досвід побудови ефективної системи управління в професійному спорті і раціональна методологія його розвитку практично відсутні.

Удосконалення організаційної структури українського професійного спорту потребує пошуку нових моделей функціонування, враховуючи світовий досвід, зокрема США і країн Європи.

Беручи до уваги географічне положення України, її історичну спадщину і тісну співпрацю з країнами Європи, у зовнішній політиці об'єктом наукового дослідження варто визначити з-поміж інших європейську модель професійного спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової та методичної літератури вказує на зацікавленість великої кількості авторів проблемою розвитку і функціонування професійного спорту. Зокрема, окремі автори ґрунтовно аналізують професійний спорт як соціальне явище (С. І. Гуськов, 1988; М. М. Линець, 1998; В. І. Лукашук, 2010); його розвиток на Північно-Американському континенті (С. І. Гуськов, 1990–1992; А. В. Серебряков, 1976; Д. Хоффман, 1992); формування правових засад професійного спорту в Європі (М. М. Линець, 1999, 2002) та Україні (Г. М. Гніздовська, 2010, 2011; М. П. Козіна, 2012; М. О. Ткалич, 2010; Ю. С. Суха, 2011); вивчають специфіку бізнесу та економічну ефективність систем змагань в ігрових видах професійного спорту (О. Голіченко, 2012; М. М. Линець, 1997, 1999, 2001); розвиток професійного спорту і окремих його видів в Україні (О. В. Борисова, 1999–2011; Н. Лалак, І. Войтович, 2008; М. Линець, Л. Шульга, 2005; С. Г. Лисенчук, 2008; С. М. Стороженко, 2008).

Вивчення історії та сучасного стану, урахування досвіду країн Європи та Північно-Американського континенту дасть змогу розв'язати актуальне науково-практичне завдання щодо створення ефективних організаційно-правових основ системи професійного спорту в Україні.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Виконання дослідження передбачається в межах теми 1.2 «Сучасний професійний спорт та шляхи його розвитку в Україні» Зведеного плану науково-дослідної роботи в галузі фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. (номер державної реєстрації 011U001715) та теми «Професійний спорт у науковому і освітньому просторі» Зведеного плану Львівського державного університету фізичної культури на 2016–2020 рр.

Мета дослідження – виявлення особливостей європейської моделі професійного спорту та її відмінностей від американської.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення, аналіз документальних матеріалів, спеціальної літератури, інформаційних джерел мережі Internet.

Результати дослідження та їх обговорення. Англійська концепція аматорства, яка домінувала над концепцією професіоналізму аж до середини 80-х років ХХ ст., мала значний вплив на формування і розвиток професійного спорту в Європі. В європейському спорті, на відміну від американського, не існує чіткої розмежованості між аматорським та професійним спортом. Національні федерації з багатьох видів спорту об'єднують як аматорів, так і професіоналів.

Серед головних напрямів розвитку професійного спорту фахівці виокремлюють спортивно-комерційний і комерційно-спортивний [1]. Основою спортивно-комерційного напрямку, що є характерним для європейського спорту, є спортивний результат і гострота спортивної боротьби. Натомість в американському професійному спорті, який керується комерційно-спортивним напрямом, основною метою є отримання максимальних прибутків, а спортивний результат розглядається як засіб досягнення мети, а отже, професійний спорт визначається як специфічна сфера бізнесу, де товаром є видовище, яке є результатом діяльності всіх команд ліги. Американська система менеджменту в професійному спорті розглядає його як галузь дозвілля, яка конкурує з іншими видами розваг [4].

Зазначені напрями породжують відповідні підходи щодо організаційної структури професійних ліг і регулювання спортивної конкуренції.

Для Європи більш характерним є відкритий формат ліг – відбувається ротація команд між вищими і нижчими лігами. На думку науковців (Ming Li, Eric Macintosh, Gonzalo Bravo, Peter J Sloane), відкритий формат ліг стимулює команди до безкомпромісної боротьби упродовж сезону, під час якого нагороджують сильніші і «карають» слабкі команди [8].

Професійні ліги Північно-Американського континенту за структурою є закритими, тобто команди, незважаючи на місце в рейтингу, за результатами сезону залишаються в лізі.

Окрім того, слабші команди матимуть переваги під час драфту, у ході якого команди обирають найбільш перспективних молодих гравців, що дає змогу підтримувати рівновагу між командами Ліги як у спортивній конкуренції, так і у фінансових можливостях [9]. Така система відбору відсутня в Європі. Натомість для європейського спорту характерним є продаж гравців – трансфер, тоді як у Північній Америці існують обмеження на продаж гравців [5].

Слід зазначити, що професійні види спорту в Європі відрізняються від північно-американських і принципами комплектування команд. Особливо це стосується командних ігрових видів спорту. Окрім того, в американській моделі професійного спорту, на відміну від європейської, відбувається перерозподіл фінансових і людських ресурсів від сильних команд до слабких для підтримання конкуренції, а отже, і підвищення видовищності змагань.

В Європі, на відміну від Північної Америки, немає обмеження на кількість гравців у клубі. Закрита ліга може обмежити правила набору і мобільність гравців, монополізуючи ринок праці, як це сталося в бейсболі 1879 р., коли було введено положення про резервування, що обмежувало перехід гравців з однієї команди до іншої без згоди власника. З 1970 р. після кількох трудових конфліктів спортсмени отримують статус вільного агента, що визначається ігровим стажем у лізі [6, 8].

Ще однією відмінністю між закритим і відкритим форматом ліг є процедура вступу до неї. У північно-американських лігах для вступу нової команди необхідно отримати згоду членів ліги і сплатити вступний внесок. В європейських відкритих лігах після сплати вступного внеску нова команда має пройти весь шлях від нижчої до вищої ліги, що потребує серйозних інвестицій і може тривати кілька років. У закритих лігах професійного спорту умови праці та заробітна плата гравців є результатом переговорів між власниками клубів і профспілками гравців. Верхня межа заробітної плати і податок на розкіш, поширені в американському професійному спорті, з одного боку, дають змогу зберігати конкурентну рівновагу між командами, а з другого – обмежують рівень заробітної плати гравців. У відкритих лігах Європи з регульованим ринком праці умови при складанні колективних угод менш формалізовані і обмеження розміру винагороди для гравців рідкісні.

Відмінною в європейській і американській моделі є географічне розташування клубів. У Північній Америці клуби мають право на територію, проте клуби за певних умов можуть змінити своє місце розташування; переміщення ж клубів у Європі обмежене.

Команди чотирьох основних професійних спортивних ліг Північної Америки (NFL, NHL, NBA, MLB) упродовж сезону беруть участь в одних змаганнях – чемпіонаті Ліги. Команди Європейських професійних ліг беруть участь у декількох змаганнях одночасно, у тому числі чемпіонаті ліги, Кубка ліги, міжконтинентальних змаганнях тощо. Участь у міжнародних змаганнях, що є важливою як на рівні клубу, так і на національному рівні, є характерною для Європи, але майже не практикується в північно-американському професійному спорті.

На Північно-Американському континенті контроль і вплив держави здійснюється завдяки правовому регулюванню, а саме завдяки трудовому, податковому і використанню винятків з антимонопольного законодавства. Рішення Верховного суду США 1922 р. у справі за позовом клубу «Балтімор» до Національної і Головної бейсбольних ліг, згідно з яким «бейсбол – це розвага, гра, яка не є товаром або предметом торгівлі», а отже, об'єднання клубів в лігу не є порушенням Закону Шермана сприяло тому, що професійні ліги стали монополіями і отримали право визначати статус професійних спортсменів самостійно. [7, 8]. Декілька сотень законопроектів на захист прав професійних спортсменів та скасування монополії професійних ліг, що були спрямовані в Конгрес США у другій половині XX ст., не спричинили істотних змін, оскільки ліги і власники клубів лобювали в Конгресі власні інтереси. Нині спостерігається тенденція втручання в регулювання професійного спорту виконавчої влади за допомогою видання підзаконних правових актів, а також судової влади шляхом створення прецедентів.

Діяльність у професійному спорті Європи регламентується державним спортивним законодавством. Суттєвий вплив на формування правових основ європейського професійного

спорту мали процеси міжнародної інтеграції. Правові основи професійного спорту викладені в статутах відповідних ліг і клубів та зумовлені специфікою виду спорту та державним законодавством країни, де функціонує конкретна ліга.

До 1980-х років ХХ ст. спортивний світ європейських країн існував переважно за своїми законами, котрі були викладені у Статутах професійних ліг і клубів [2, 3]. Цивільні суди не приймали до розгляду позови, пов'язані з суперечками в спорті. Їх вирішували, як правило, спортивними інстанціями. У 1980-х роках почали виникати конфліктні ситуації між юристами, котрі представляли інтереси спортсменів та спортивними організаціями. Тут провідну роль відіграло рішення суду європейських співтовариств у справі «Walrave and Koch v. Union Cycliste Internationale» і справі «Gaetano Donà v. Mario Mantero», у якому йшлося про те, що у випадку, коли діяльність спортсменів становить собою вид економічної діяльності, то вона за своєю природою є оплачуваною. На професійних спортсменів поширюються норми ст. 48–73 договору ЄС, присвячені регулюванню трудової, підприємницької та іншої економічної діяльності. Правила спортивних асоціацій, ліг тощо, що регулюють діяльність спортсменів і суперечать їм, є порушенням права співтовариств. Якщо ж діяльність спортсменів здійснюється в суто спортивних інтересах і не має на меті одержання прибутку, то на неї не поширюється дія зазначених вище норм договору ЄС.

Суттєвий вплив на формування і регулювання ринку праці в європейському професійному спорті мала «Справа Босмана». Рішенням Європейського суду з питань юстиції 1995 р. для країн-членів Європейського Союзу зняті обмеження в кількості іноземців, які виступають у футбольних клубах, що мало вплив на вільне пересування робочої сили та трансферну політику не лише футболістів, а й представників інших видів професійного спорту. Таким чином, «Справа Босмана» сприяла активізації процесів інтернаціоналізації європейського професійного спорту.

Інтернаціоналізація проявляється в створенні міжнародних спортивних організацій професійного спорту і розмиванні національної диференціації у професійних спортивних організаціях. У професійному спорті Європи ці процеси відбуваються значно ширше, адже йдеться не лише про виступи окремих спортсменів-легіонерів у професійних лігах певної країни, а про створення інтернаціональних Європейських ліг.

Висновки. Для європейської моделі професійного спорту характерною є відсутність чіткого поділу між аматорським і професійним спортом, незважаючи на суттєвий вплив концепції аматорства на розвиток професійного спорту в Європі. Типовим для європейського професійного спорту є спортивно-комерційний напрям розвитку, на відміну від американського професійного спорту, який керується комерційно-спортивним напрямом. Особливості в організаційній структурі професійних ліг, а саме відкритий формат, притаманний європейській моделі, чи закритий, характерний для Північно-Американського континенту, регулюють процедуру вступу нових команд до ліги і формують особливості в регулюванні спортивної конкуренції і ринку праці. Значний вплив на формування правових основ європейського професійного спорту мали процеси міжнародної інтеграції, що позначилося на його суттєвішій інтернаціоналізації.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні основних факторів, які впливають на розвиток професійного спорту Європи, та виокремленні основних періодів розвитку європейського професійного спорту.

Список літератури

1. Борисова О. В. Современный профессиональный спорт и пути его развития в Украине (на материале тенниса) : монография. – Киев : Центр учебной литературы, 2011. – 310 с.
2. Линець М. М. Формування правових засад професійного спорту в Європі / Линець М. М. // Роль фізичної культури і спорту в здоровому способі життя : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Львів, 1999. – С. 63–64.

3. Профессиональный спорт : [учеб. для студ. высш. учеб. завед. физ. воспитания и спорта] / под общ. ред. С. И. Гуськова, В. Н. Платонова. – Киев : Олимп. лит., 2000. – 392 с.
4. Хойя Рассел. Спортивный менеджмент. Принципы и применение. – 3-е издание : пер. с англ. / Рассел Хойя, Аарон С. Т. Смит, Мэтью Николсон, Боб Стюарт, Ганс Вестер-бик. – Москва : Рид медиа, 2013. – 352 с.
5. Commentary on the Regulations for the Status and Transfer of Players. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.fifa.com/mm/document/affederation/administration/51/56/07/transfer_commentary_06_en_1843.pdf (date of application: 26.02.2015).
6. The Introduction of the Reserve Clause in Major League Baseball: Evidence of its Impact on Select Player Salaries During the 1880 / Jennifer K. Ashcraft and Craig A. Depken II // International Association of Sports Economists. – Working Paper Series. – P. 7–10.
7. Richard B. Blackwell, Baseball's Antitrust Exemption and the Reserve System: Reappraisal of an Anachronism, 12 Wm. & Mary L. Rev. 859 (1971). [Electronic resource]. – Access mode: <http://scholarship.law.wm.edu/wmlr/vol12/> (date of application: 13.10.2014).
8. Andreff W. Some comparative economics of the organization of sports: competition and regulation in north American vs. European professional team sports leagues / Andreff W. // The European Journal of Comparative Economics. – 2011. – Vol. 8. – P. 3–27. – ISSN 1824–2979.
9. Avgerinou V. The Economics of Professional Team sports: content, trends and future developments / Avgerinou V. // Sport Management International Journal. – 2007. – Vol. 3, N. 1. – P. 5–18.

Стаття надійшла до редколегії 18.03.2016

Прийнята до друку 19.04.2016

Підписана до друку 29.04.2016